

Samenvatting

Het gebruik van financiële transactiedata voor statistiek in het domein toerisme

Hoge verwachtingen, maar veel mitsen en maren

25 februari 2022

CBS Den Haag
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag
Postbus 24500
2490 HA Den Haag
+31 70 337 38 00
www.cbs.nl

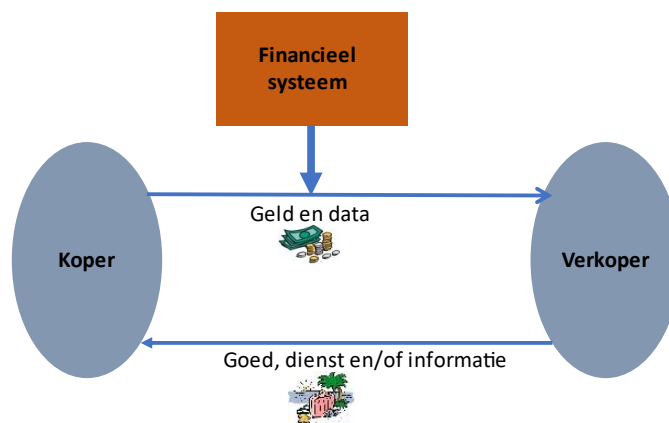
Project

Nico Heerschap (CBS)
SQS
25 februari 2022

Samenvatting

Deze samenvatting gaat in op de vraag of financiële transactiedata, die op verschillende plekken in de betaalketens door verschillende actoren worden vastgelegd, bruikbaar en beschikbaar zijn voor onderzoek en statistiek in het domein toerisme? Om die vraag te kunnen beantwoorden is gekeken naar de relevante financiële transactiestromen en de daarbij behorende actoren, zoals banken, creditkaartmaatschappijen, payment serviceproviders en toezichthouders die daarbij een rol spelen, en naar de behoeften aan informatie op dit terrein in de sector toerisme. Daarnaast is aandacht besteed aan de ethische en juridische voorwaarden waaraan moet worden voldaan om beter toegang te krijgen tot dit soort vaak private data. En, ten slotte, is gekeken naar ervaringen met de inzet van financiële transactiedata bij organisaties in binnen- en buitenland. Dat heeft uiteindelijk geleid tot een aantal conclusies en voorstellen voor vervolgonderzoek.

Figuur 1. Basiselementen van een financiële transactie

Achtergrond

Het perspectief op hoe het toerisme in Nederland verder moet worden ontwikkeld, is het laatste decennium sterk aan verandering onderhevig geweest. Zo is de focus op het aantrekken van nog meer bezoekers verschoven naar de focus op duurzaamheid, het beheer en het rentmeesterschap van toerisme. Toerisme is onderdeel geworden van de totale ruimtelijke ontwikkeling van een bestemming. Hiermee moet het toerisme, meer dan voorheen, rekenschap afleggen over de te volgen ontwikkeling en concurreren met andere functies in die bestemming zoals wonen, natuur, landbouw en industrie. Daarnaast is het toerismebeleid recent overgeheveld van de centrale naar de regionale overheid. Door deze verschuivingen zijn ook de databehoeften van de beleidsmakers gewijzigd. Er is meer behoefte aan snellere en frequentere cijfers, maar vooral aan meer regionale data. De behoefte aan regionale data zal nog verder toenemen met de invoering van de Omgevingswet in de loop van 2022.

Om beter tegemoet te kunnen komen aan de nieuwe databehoeften van de beleidsmakers wordt, naast vernieuwing van bestaande statistieken en de inzet van meer administratieve

bronnen, ook steeds vaker gekeken naar zogenoemde big databronnen. De verwachtingen van de beleidsmakers over de statistische mogelijkheden van die big databronnen zijn vaak hooggespannen: snellere statistiek, frequenter en meer details, alsmede nieuwe statistieken die niet met bestaande bronnen kunnen worden gerealiseerd.

Overzicht 1. De belangrijkste betaalplatformen en -methoden

Betalingen op een fysieke locatie of toonbankbetalingen (incl. overheid):

- Contant (opnames via bank of geldautomaat)
- Pinpas of debetkaart
- Creditkaart
- (Elektronische) voucher (tegoedkaart)

Online betalen:

- Overschrijving van bank naar bank (incl. instant payment)
- Creditkaart
- Betaalmethoden, zoals iDEAL en PayPal
- Elektronische voucher (tegoedkaart)

Peer to peer betalingen:

- Contant
- Overschrijving van bank naar bank (incl. instant payment)
- Tikkie

Naast bijvoorbeeld mobiele telefoondata, sociale mediaberichten en geweschrapte data, zijn financiële transactiedata één van die big databronnen. Bij financiële transactiedata gaat het om informatie over betalingen van een koper aan een verkoper voor een gekocht product, waarvan de gegevens op verschillende plekken in de betaalketens door verschillende partijen voor hun logistieke processen worden vastgelegd. Zie ook figuur 1.

Om te onderzoeken welke mogelijkheden deze big databron heeft voor het domein toerisme, is een verkennend onderzoek uitgevoerd. Naast de hierboven genoemde onderwerpen, was een van de vragen of er op dit moment ook daadwerkelijk bruikbare financiële transactiedata beschikbaar zijn of op korte termijn beschikbaar komen om mee aan de slag te gaan?

Belangrijkste conclusies van de verkenning

Ter ondersteuning en niet ter vervanging van bestaande statistieken

Een eerste hoofdconclusie van deze verkenning is dat de meeste geïnterviewde organisaties in binnen- en buitenland van mening zijn dat financiële transactiedata als big databron op dit moment niet gebruikt kunnen worden om (delen van) bestaande statistieken volledig te vervangen. Er is nog onvoldoende vertrouwen in de data, de beschikbare methoden, de volledigheid en de kwaliteit van deze bronnen om die stap te zetten. Bovendien levert het aan elkaar knopen van 'brokkeninformatie' vanuit verschillende (big) databronnen niet dezelfde gedetailleerde informatie op als de informatie uit bestaande meer traditionele statistieken. Dat geldt met name voor informatie die gebaseerd is op persoonsgerichte enquêtes. Tot op heden heeft de statistische praktijk ook nog niet aangetoond dat aan de hoge verwachtingen, die beleidsmakers hebben van big databronnen, kan worden voldaan.

De organisaties waarmee gesproken is, zien deze nieuwe databron dan ook vooral als aanvulling op en ter ondersteuning van bestaande statistieken. Die ondersteuning richt zich met name op snellere cijfers, bijvoorbeeld per week of per dag, en voor meer details op regionaal niveau. Daarnaast ziet men mogelijkheden om financiële transactiedata in te zetten voor de validering van bestaande statistieken: bevestigen ontwikkelingen en patronen in de big data die van bestaande statistieken? Men ziet deze data vooralsnog alleen als een extra bron. Een andere gebruiksmogelijkheid is om deze data, in combinatie met andere bronnen, te gebruiken als een benadering voor niet-financiële indicatoren, zoals drukte, aantal overnachtingen, seizoenpatronen, activiteiten van bezoekers en meer inzicht in de herkomstmarkten van de eigen bestemming. Ook ziet men mogelijkheden om financiële transactiedata in te zetten voor onderzoek naar de indirecte economisch effecten van toerisme op een laag ruimtelijk niveau. Hierbij gaat het om financiële transacties tussen bedrijven onderling. Voor wat de langere termijn betreft lijkt vooral de combinatie met andere bronnen in een analysesysteem, zoals mobiele telefoondata, sociale mediaberichten, GPS- en app-data en bestaande meer traditionele bronnen, veel potentie te hebben en dan met name voor gecombineerde en complexere analyses. Tot op heden is veelal sprake van output per databron.

Onderstaande tabel beschrijft de basisinformatie, die nodig is om financiële transactiedata optimaal te kunnen benutten voor een beter inzicht in toerisme-gerelateerde bestedingen, met name als het gaat om het gebruik van pinpas- en creditkaartdata. Hierbij gaat het in de eerste plaats om toerisme-gerelateerde bestedingen naar type bezoeker (o.a. duur, herkomst en motief), type product, plaats en tijd met als doel om te komen tot snellere en frequentere informatie en meer details over de financiële impact van het toerisme in vooral regionale bestemmingen.

Gewenste informatie	Opmerking
<p>Informatie over de bezoeker, dat wil zeggen de koper in de transactie; de houder van de betaalkaart.</p>	<p>In feite moet het informatie zijn die toerisme-gerelateerde transacties kan onderscheiden van de andere niet-toerisme-gerelateerde transacties in de data en vervolgens om onderscheid te kunnen maken naar transacties per type bezoeker. Bij type bezoeker gaat het onder meer om indelingen naar locatie, motief en duur. De daarvoor benodigde informatie is echter niet beschikbaar in de data, zeker als harde restricties worden opgelegd als gevolg van privacy issues e.d. Voor het maken van onderscheid naar toerisme-gerelateerde transacties moet dan ook gekeken worden naar andere alternatieven, zoals afleidingen die gebruikmaken van informatie van andere wel beschikbare variabelen (bijv. informatie over het land van uitgifte van een betaalkaart, de locatie van het pinapparaat of het kooppatroon), op basis van informatie van de verkopers in de transacties (MCC; bedrijfstakbenadering), op basis van een afleiding van het 'woonadres' en de 'afgelegde route' van de betaalkaart uit het volgen van het patroon van bestedingen van de koper door de tijd heen of technieken zoals geautomatiseerde typering op basis van machine learning. Voor toerismebeleid is het minimaal van belang om te weten waar de bezoekers vandaan komen (herkomst/bestemming).</p> <p>Deze gegevens zijn ook beschikbaar bij cashopnames.</p>

Gewenste informatie	Opmerking
Datum en tijdstip van de transactie.	<p>Het gaat hier om een indeling naar de onderzoeksperiode, zoals jaar, maand, week, dag enz. Daarbij moet rekening worden gehouden met het feit dat het tijdstip van betalen kan verschillen met het tijdstip van consumeren.</p> <p>Deze informatie is ook beschikbaar bij cashopnames.</p>
Het bedrag van de transactie.	Deze informatie is ook beschikbaar bij cashopnames.
De locatie van de transactie, dat wil zeggen: de locatie van het pinapparaat of anders de locatie van de verkoper.	<p>Hierbij gaat het met name om toonbankbetalingen. Dit gegeven is gekoppeld aan de plaats waar de activiteit plaatsvindt (het onderzoeksgebied). Het detailniveau van het onderzoeksgebied zou minimaal postcode moeten zijn.</p> <p>Deze informatie is ook beschikbaar bij cashopnames.</p>
Type kaart.	<p>O.a. zakelijk – privaat en pinpas – creditkaart.</p> <p>Deze informatie is ook beschikbaar bij cashopnames.</p>
Type transactie.	Betaling, reservering of terugbetaling ('refund'). Deze informatie is niet altijd in de data aanwezig.
Het land van uitgifte van de betaalkaart of de bank (als benadering voor het buitenlandse woonadres).	<p>Hierbij kan het gaan om het land van herkomst van de betaalkaart of de bank van de koper. Als het gaat om het binnenlands toerisme, wil men ook de regio weten waar de koper woont. Directe adresinformatie is niet in de data aanwezig. Voor het bepalen van de woonlocatie moet gebruik worden gemaakt van een afleiding op basis van de microdata, bijvoorbeeld door het volgen van het ID-nummer van de betaalkaart door de tijd heen.</p> <p>Deze informatie is ook beschikbaar bij cashopnames.</p>
Informatie over de verkoper in de transactie, dat wil zeggen de aanbieder van goederen en diensten (o.a. locatie en type op basis van MCC of SBI).	<p>Hierbij gaat het om de indeling van goederen en diensten die door bezoekers worden aangeschaft. Doordat een onderscheid van toerisme-gerelateerde bestedingen op basis van informatie over de koper in de transactie moeilijk te maken is, wordt in veel gevallen overgestapt naar een onderscheid van toerisme-gerelateerde bestedingen op basis van informatie van de verkoper. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de Merchant Category Code (MCC; bedrijfstak of productgroep). Deze MCCs of vergelijkbare typeringen zijn niet altijd in de data aanwezig.</p>
Het ID-nummer van de betaalkaart.	<p>Deze informatie is alleen nodig als er een mogelijkheid is om onderzoek te doen naar de kooppatronen van individuele betaalkaarten, c.q. bezoekers, en als afleiding daarvan van het 'woon- of werkadres' en de mobiliteit van de bezoeker. Dit laatste is een eerste stap die nodig is om te bepalen of het gaat om een toerisme-gerelateerde transactie of niet. Daarnaast gaat het ook om het kunnen volgen van de route van de betaalkaart door de tijd heen. Deze afleidingen zijn vergelijkbaar met de methoden die gebruikt worden bij de analyses van bezoekersstromen op basis van mobiele telefoondata of sociale mediaberichten.</p>

Duidelijk is dat de hierboven beschreven ideale situatie met basisinformatie, die nodig is om financiële transactiedata optimaal te kunnen inzetten voor toerisme-gerelateerde bestedingen, geen haalbare kaart is. Vooral voldoende informatie over de koper in de transacties, c.q. de bezoeker zelf ontbreekt. Hierdoor is het moeilijk om vanuit de kant van de koper toerisme-gerelateerde financiële transacties te onderscheiden van de andere transacties, zoals het reizen binnen de normale leefomgeving en e-commerce. Voor de verschillende stromen van toerisme, zoals het inkomend, uitgaand en binnenlands toerisme, kunnen alternatieve benaderingen worden gebruikt. Ook gaat het bijna altijd om beveiligde en geanonimiseerde data, waardoor uitsplitsingen en een exacte aansluiting op de definities in het domein toerisme minder goed mogelijk zijn. Het gaat vooral om ontwikkelingen in de cijfers en minder om de volumes. Om misverstanden te voorkomen: het gaat hier om de basisdata op de locatie waar ze worden gegenereerd. Data van de actoren in de betaalketens waarop een uitvraag 'op afstand' kan worden gedaan door onderzoekers en statistici. Deze uitvraag moet vervolgens te allen tijde leiden tot levering van volledig geanonimiseerde en dus geaggregeerde of genormaliseerde data.

Vooral deelstromen met mitsen en maren

Een tweede hoofdconclusie van deze verkenning is dat het bij financiële transactiedata op dit moment vooral gaat om deelstromen waaraan de nodige mitsen en maren zitten. Zo is het met deelstromen moeilijk om op een betrouwbare wijze op te hogen van deelstromen naar de totale toerisme-gerelateerde bestedingen in een bestemming. Vaak zijn allerlei nuances in de betaalketens onvoldoende in beeld en kan het gebruik van betaalmethoden sterk verschillen naar bijvoorbeeld het land van herkomst of de leeftijd van een bezoeker. Deelstromen betekenen ook dat toe- of afnames in ontwikkelingen moeilijk te interpreteren zijn. Zoals hierboven al is aangegeven, is een ander issue dat het niet goed mogelijk is om toerisme-gerelateerde financiële transacties op basis van de vraagkant goed te onderscheiden van de andere transacties. Dat geldt helemaal als onderscheid moet worden gemaakt naar toerisme-gerelateerde bestedingen naar type bezoeker. Het is verder lastig om bestedingen met buitenlandse kaarten van bijvoorbeeld arbeidsmigranten, studenten, expats, grensverkeer en crew, die in hun normale leefomgeving verkeren, van de andere bestedingen te isoleren. Als gevolg van genoemde issues wordt in voorkomende situaties bijna altijd overgestapt naar een afleiding van de toerisme-gerelateerde bestedingen op basis van de informatie van de verkopers in de transactiedata, uitgaande van de toegekende Merchant Category Code (MCC) als typering voor toerisme-gerelateerde bedrijfstakken of productgroepen. Voor het inkomend en uitgaand toerisme kan dat worden aangevuld met het land van herkomst van de betaalkaart en het pinapparaat. Naast onduidelijkheid over de kwaliteit van de toegekende MCCs in de data, leidt zo'n onderscheid aan de aanbodkant bijna altijd tot onder- of overschatting van de toerisme-gerelateerde bestedingen. Dit is mede afhankelijk van de manier waarop het toerisme op basis van bedrijfstakken of productgroepen wordt afgebakend. Mogelijk bieden andere afleidingsalgoritmen in de toekomst betere oplossingen. Om toerisme-gerelateerde financiële transactiedata te kunnen combineren of te kunnen vergelijken met data uit andere bronnen, zoals die van het CBS, is het nodig om de MCCs te koppelen aan de voor bedrijfstakken of productgroepen gehanteerde internationale classificaties (SBI en CPA¹).

Een extra complicatie ontstaat als er door bezoekers gebruik wordt gemaakt van tussenpersonen, zoals reisbureaus of online platformen, bij het boeken van bijvoorbeeld logies, vervoer en andere toeristische activiteiten. Hierdoor is sprake van financiële

¹ Standaard Bedrijfsindeling (bedrijfstakken) en Classification of Products by Activity (productgroepen).

transacties, waarvan het niet altijd duidelijk is welke achterliggende producten zijn aangeschaft. Ook verdwijnt daarbij de locatie waar die producten worden geconsumeerd uit beeld. Ook hoeft het tijdstip waarop het product door de bezoeker wordt geconsumeerd niet altijd gelijk te zijn aan het tijdstip waarop de betaling is gedaan. Verder is steeds vaker sprake van transacties waarbij het gaat om terugbetalingen op het moment dat een aankoop of een reservering wordt geannuleerd. Gegevens over dit soort type transacties zijn vaak niet in de data aanwezig, waardoor een kloppend beeld van de toerisme-gerelateerde bestedingen niet kan worden gemaakt, ook niet van deelstromen. Voordat financiële transactiedata op een betrouwbare wijze kunnen worden ingezet bij onderzoek en statistiek, vragen de hier genoemde issues om een oplossing.

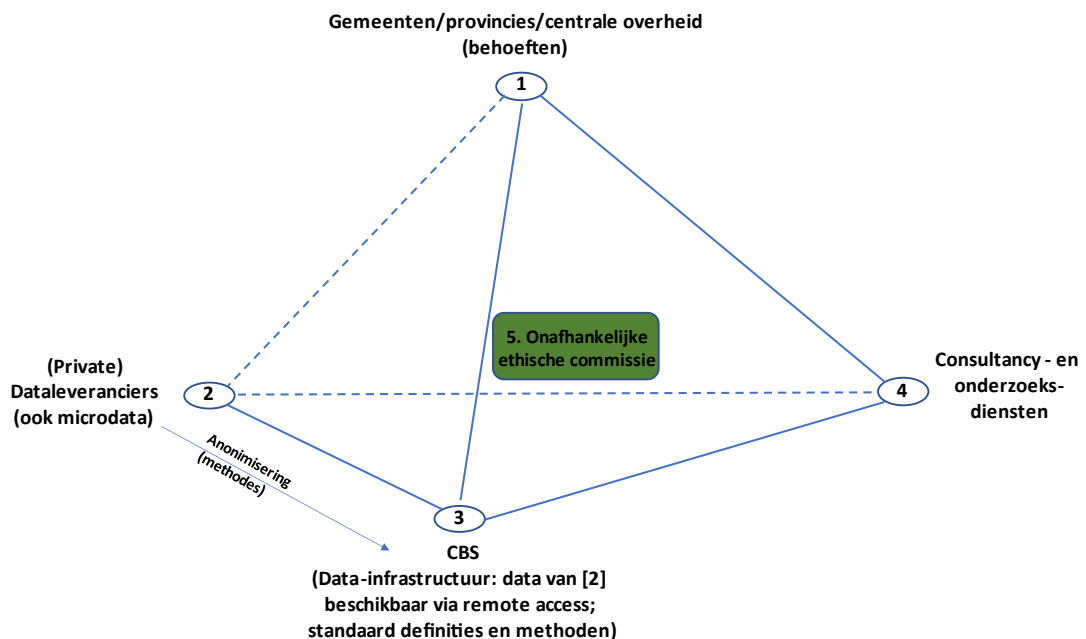
Ten slotte, dient men zich te realiseren dat de dynamiek in de financiële sector groot is. Er is voortdurend sprake van nieuwe producten en diensten en nieuwe actoren. Dat maakt het moeilijk om zicht te blijven houden op alle deelstromen in de betaalketens en dus ook op de eventuele onvolkomenheden in de beschikbare financiële transactiedata. Daarbij gaat het niet alleen om het missen van nieuwe betaalstromen maar vooral ook om het gevaar van mogelijke dubbelstellingen.

Toegang tot de data: ethische en juridische basis

Een derde hoofdconclusie van deze verkenning is dat bij het gebruik voor onderzoek en statistiek van financiële transactiedata en andere big databronnen met gevoelige persoons- en bedrijfsgegevens het van cruciaal belang is dat de ethische en juridische basis is verankerd in de organisatie en de infrastructuur. Zo moet er geïnvesteerd worden in het opbouwen van het vertrouwen tussen alle betrokken partijen en de bereidheid van potentiële dataleveranciers om op vrijwillige basis de benodigde data te delen. In tegenstelling tot sommige andere landen, ontbreekt het in Nederland op dit moment aan zo'n juridische basis om de vaak private financiële transactiedata te delen voor onderzoek en statistiek met bijvoorbeeld het CBS. Ook het sentiment in de samenleving hierover lijkt niet altijd even positief. Zie daarvoor bijvoorbeeld het negatieve standpunt van de Autoriteit Persoonsgegevens als het gaat om het gebruik van mobiele telefoondata voor onderzoek en statistiek. Bovendien hebben potentiële dataleveranciers in de financiële wereld eigen belangen, zoals de vrees voor imagoschade, hun beurswaarde, hun concurrentiepositie en het zelf te gelde maken van de beschikbare data. Daarbij komt dat vooral voor banken de enquêtedruk van de bestaande rapportageverplichtingen al hoog is. Deze situatie maakt het niet gemakkelijk om afspraken te maken met deze (private) monetaire stellingen over het op een continue basis leveren van geanonimiseerde financiële transactiedata. Een goede en beveiligde dataverwerkings- en kennisomgeving, zoals het remote-access-systeem van het CBS, kan daarbij helpen.

Wel zijn er ontwikkelingen gaande op nationaal en internationaal niveau om de toegang tot deze (big) databronnen beter mogelijk te maken. Te noemen zijn onder meer een Algemene Maatregel van Bestuur voor het CBS, de European Data Act, Data Spaces van de Europese Commissie en de activiteiten van de Verenigde Naties voor het beter toegang krijgen tot private big databronnen voor onderzoek en statistiek. Het is echter moeilijk in te schatten hoe snel deze ontwikkelingen concrete resultaten zullen opleveren. Een andere ontwikkeling in het kader van het verkrijgen van toegang tot financiële transactiedata is de herziening van de verplichte rapportages van financiële instellingen van lidstaten aan de Europese Centrale Bank (ECB). Bij die herziening is meer oog voor het gebruik van dit soort data voor onderzoek en statistiek. Dat betreft met name data over pinpas- en creditkaarttransacties.

Figuur 2. Voorgestelde infrastructuur van het gebruik van (private big) databronnen, waaronder financiële transactiedata

Bron: CBS

Zoals gezegd, gaat het bij financiële transactiedata om gevoelige persoons- en bedrijfsgegevens. Om die data voor onderzoek en statistiek te kunnen gebruiken, zal altijd sprake moeten zijn van geheimhouding en wel zodanig dat gegevens van individuele personen en bedrijven op geen enkele manier kunnen worden afgeleid. Daarvoor is het nodig de data te anonimiseren, bijvoorbeeld door aggregatie of normalisatie. De keerzijde van deze harde eis is dat data op een gewenst detailniveau niet altijd beschikbaar zullen zijn. Er moeten dan keuzen worden gemaakt voor welke variabelen detail van belang is en voor welke niet of minder. Daarbij lijkt het delen van gedetailleerde data over de verkopers minder gevoelig te liggen dan het delen van gedetailleerde data over de kopers in de transacties. Verder worden financiële transactiedata meestal niet vastgelegd ten behoeve van statistiek. Dit betekent dat geaccepteerd moet worden dat financiële transactiedata niet altijd even goed zullen aansluiten op de in toerisme gehanteerde definities, concepten en indelingen. Er zal altijd gewerkt moeten worden met benaderingen.

Ervaringen elders

Uitgaande van de gevoerde gesprekken met vooral buitenlandse organisaties, gaat het bij financiële transactiedata in toerisme-gerelateerd onderzoek in de meeste gevallen om pinpas- en creditkaartdata, grotendeels gebaseerd op toonbankbetalingen. Hoewel een deel van de toerisme-gerelateerde bestedingen natuurlijk ook verloopt via online betalingen en cash, gaat het bij pinpas- en creditkaarttransacties om substantiële stromen in het geheel van toerisme-gerelateerde financiële transacties. Bovendien bevatten deze data, in vergelijking met andere betaalstromen vaak de meeste informatie over de bezoeker, de transactie, de verkoper en hun locaties. Creditkaartdata spelen vooral een rol bij het inkomend en het uitgaand toerisme en pinpasdata meer bij het binnenlandstoerisme. De data worden meestal verkregen van een creditkaartmaatschappij of een payment serviceprovider (PSP), in de

meeste gevallen aangevuld met data van de Centrale Bank (o.a. voor het ophogen van de cijfers). Ook hier gaat het om deelstromen. Data van banken zijn om diverse moverende redenen duidelijk minder in beeld. Het gaat bijna in alle gevallen om ontwikkelingen en niet om volumes.

Sommige landen hebben een wettelijke basis om de private data op te vragen, maar in alle gevallen wordt het belang van het opbouwen van vertrouwen tussen betrokken partijen benadrukt. Daarnaast is een open communicatie naar de samenleving essentieel. Zie bijvoorbeeld de infrastructuur in Canada als een goed voorbeeld (zie ook figuur 2). Bij de uiteindelijke datalevering is in een aantal gevallen sprake van een gegevensmakelaar als tussenpersoon. De gegevensmakelaar zorgt voor het anonimiseren van de data en de afleidingsalgoritmen om toerisme-gerelateerde transacties te onderscheiden van de overige transacties. Daarbij is de kwaliteit van de afleidingsalgoritmen voor de uiteindelijke datagebruikers niet altijd even duidelijk.

Toerisme-gerelateerde bestedingen worden op dit moment meestal geanalyseerd vanuit de aanbodkant op basis van de typering van de verkopers (MCCs), met name omdat voldoende data aan de vraagkant ontbreekt. Het gebruik van de financiële transactiedata voor onderzoek richt zich onder meer op toepassingen bij de Nationale Rekeningen, de Internationale Handel waaronder de Reisverkeersbalans, en de Productiestatistieken, zoals die over de detailhandel en de horeca. In het domein toerisme staat de inzet van financiële transactiedata nog in de kinderschoenen. Veel landen zijn recent een pilot gestart of denken daarover na. Daarbij gaat het vooral om het sec presenteren van de verkregen data als extra bron, als validering van bestaande statistieken, als benadering voor niet-financiële indicatoren of ter ondersteuning van bestaande statistieken. Die ondersteuning richt zich op het kunnen presenteren van snellere cijfers en vooral op het kunnen regionaliseren van de beschikbare data. Veelal zit men echter nog in de fase waarbij men onderzoekt op welke wijze het best kan worden omgegaan met de hierboven genoemde onvolkomenheden in de financiële transactiedata. Internationale samenwerking zou hierbij zeker kunnen helpen.

Opvallend was dat sommige landen die in een eerder stadium vol hadden ingezet op het gebruik van financiële transactiedata voor de bestedingen van bezoekers in toerismestatistieken sinds de coronapandemie deels of geheel daarop zijn teruggekomen. Er waren uiteindelijk toch twijfels over de volledigheid en de kwaliteit van de uitkomsten, de gehanteerde afleidingen en de gebruikte methoden.

Zeker ook potentie: suggesties en randvoorwaarden voor vervolgonderzoek

Ondanks de hierboven genoemde mitsen en maren aan het gebruik van financiële transactiedata, lijken er op basis van deze verkenning toch voldoende aanknopingspunten te zijn om verder te gaan met het onderzoek naar de mogelijkheden van deze bron voor het domein toerisme. De genoemde mitsen en maren zijn er om opgelost te worden en de meer traditionele statistieken kennen ook hun onvolkomenheden. De uiteindelijke meerwaarde en beperkingen van deze databron voor toerisme worden pas echt duidelijk door er praktisch mee aan de slag te gaan. Gestart kan worden met pinpas- en creditkaartdata. Daarbij kan een eerste onderscheid naar toerisme-gerelateerde transacties worden gemaakt vanuit de toeristische aanbodkant op basis van MCCs, die vertaald kunnen worden naar SBI's. Deze MCCs moeten dan wel in de data aanwezig zijn. Dat levert op nationaal en regionaal niveau bijvoorbeeld informatie op over de ontwikkeling per toerisme-gerelateerde bedrijfstak. Daarbij is het dan wel van essentieel belang hoe toerisme als geheel wordt afgebakend. Voor het inkomend en uitgaand toerisme kan deze afleiding gecombineerd worden met het land

van uitgifte van de betaalkaart en de locatie van het pinapparaat. Dat levert bijvoorbeeld inzicht in het relatieve financiële belang van de herkomstlanden van buitenlandse bezoekers en van bestemmingslanden van uitgaande Nederlandse bezoekers. Bestedingen per bedrijfstak en locatie op basis van pinpas- en creditkaartdata geven op regionaal niveau ook het relatieve financiële belang aan van activiteiten, waaraan 'bezoekers' hun geld uitgeven. Ontwikkelingen in de cijfers van de financiële transactiedata kunnen worden vergeleken met bijvoorbeeld de ontwikkelingen in bestaande statistieken zoals Logiesaccommodaties, het Onderzoek Inkomend Toerisme en het CBS-Vakantieonderzoek. Men dient zich wel te blijven realiseren dat het in alle gevallen gaat om deelstromen.

Veel partijen in de toerismesector in Nederland geven aan dat zij geïnteresseerd zijn in dit soort data, maar wachten op een gezamenlijke en het liefst een landelijke aanpak. Men geeft aan al tevreden te zijn met deelstromen en met wat minder detaillering. Zoals eerder gezegd, mag ook niet worden verwacht dat uitkomsten perfect zullen aansluiten op de definities en concepten, die gelden in het domein toerisme. Maar uitkomsten kunnen als extra bron wel snellere en landelijke en regionale bèta-indicatoren opleveren voor beleidsmakers.

Concreet zijn op dit moment in Nederland data over pinpas- en creditkaarttransacties beschikbaar van Mastercard. Uitgaande van het verkennende onderzoek van de gemeente Amsterdam, levert dat bruikbare inzichten op, ook op fijn regionaal niveau. In de nabije toekomst kan ook gekeken worden naar de financiële transactiedata, die beschikbaar komen bij de nieuwe rapportageverplichtingen van de ECB. Ook het CBS onderhandelt al enige tijd met partijen in de financiële wereld, maar dat heeft nog niet echt geleid tot afspraken over structurele datalevering. Voordeel van CBS-data is dat deze data gekoppeld kunnen worden aan andere (financiële) databronnen, die bij deze organisatie aanwezig zijn.

Voordat een doorstart van het project kan worden gemaakt, is het wel van belang:

- om na te gaan of de Mastercarddata daadwerkelijk beschikbaar zijn en eventueel kunnen worden opgeschaald naar het landelijke niveau. Een alternatieve aanpak is door aan te sluiten bij de projecten die nu lopen bij de gemeenten Amsterdam en Utrecht.² Op de iets langere termijn zijn data bij de ECB en mogelijk het CBS beschikbaar;
- om de focus te richten op een landelijke opschaling en daarbij in ieder geval te werken aan gemeenschappelijke definities, concepten, methoden en vergelijkbare oplossingen te zoeken voor de hier beschreven onvolkomenheden. Dit voorkomt niet alleen dubbelwerk, maar leidt ook tot vergelijkbare resultaten;
- om te bezien hoe en door wie de gewenste output structureel kan worden geproduceerd? Het CBS is daarvoor een goede kandidaat. Deze organisatie beschikt over voldoende kennis op het terrein van financiën, economie en methodologie, maar ook als het gaat om kennis over de beveiliging en de geheimhouding van de data. Bovendien zou gebruik kunnen worden gemaakt van het systeem van remote-access om financiële transactiedata beter beschikbaar te maken voor onderzoek en statistiek;
- om te onderzoeken op welke wijze een juridische basis kan worden gelegd voor het structureel verkrijgen, verwerken en delen van financiële transactiedata voor onderzoek en statistiek. Deze juridische basis gaat verder dan het toegang krijgen tot financiële transactiedata alleen, maar heeft betrekking op alle big databronnen. Er zijn ontwikkelingen gaande op nationaal en internationaal niveau om die toegang tot private data voor onderzoek en statistiek beter mogelijk te maken. Het is echter onduidelijk wanneer deze ontwikkelingen zullen leiden tot concrete resultaten. Het beeld is dat er

² Bij het project van Utrecht speelt ook het CBS een rol.

nog een lange weg te gaan is. Men kan in ieder geval starten of verder gaan met het opbouwen van het onderlinge vertrouwen tussen betrokken stakeholders, waaronder ook de Autoriteit Persoonsgegevens en politieke en maatschappelijke partijen. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak van alle betrokken organisaties. Een voorbeeld van een goed werkende organisatiestructuur voor een betere toegang tot private (big) databronnen is de infrastructuur met een centraal Trust Center in Canada;

- om een visie voor de middellange termijn op te stellen: welke wensen leven er en wat kan er wel en wat niet worden bereikt? Wat is de gewenste output, wat zijn de beperkingen en welke (big) data zijn daarvoor nodig van wie? Daarbij gaat het niet alleen om meer inzicht in toerisme-gerelateerde bestedingen in het algemeen, maar ook om de inzet van deze gegevens bij bestaande statistieken zoals de Satellietrekeningen Toerisme, de Reisverkeerbalans, het Onderzoek Inkomend Toerisme en het CBS-Vakantieonderzoek, alsmede voor meer inzicht in niet-financiële indicatoren en de indirecte economische betekenis van toerisme. Ook is de indruk dat er niet meer alleen behoefte is aan inzicht in de bestedingen van bezoekers (dus toerisme) maar door de gewenste inbedding van het toerisme in de totale ruimtelijke ontwikkeling ook aan meer inzicht in de bestedingen van de niet-bezoekers in een bestemming;
- om te zorgen voor een structurele financiering voor de langere termijn. Daarbij kan het gaan om een cofinanciering met bijvoorbeeld provincies en gemeenten, maar deze aanpak lijkt niet altijd even goed te werken. Eenmalige financiering leidt in ieder geval niet tot de verdere ontwikkeling en de uiteindelijke implementatie van dit soort statistieken;
- om te bezien welke kennis in een vervolg van het project beschikbaar moet zijn? Daarbij gaat het minimaal om kennis van en het liefst ook relaties in de financiële wereld, kennis over de economie, kennis over het domein toerisme en kennis van methodologie;
- om een gemeenschappelijke conversietabel op te stellen voor de binnen financiële transactiedata veel gebruikte MCC-typering en de binnen de internationale statistiek gehanteerde SBI- en CPA-classificaties;
- om, tenslotte, ook te kijken naar en aan te sluiten op internationale ontwikkelingen op dit terrein.

BIJLAGE: samenvatting van de belangrijkste issues van financiële transactiedata voor het domein toerisme

Ondanks de nodige mitsen en maren, wordt hier toch voorgesteld om daadwerkelijk met financiële transactiedata aan de slag te gaan. Daarbij dient men zich te realiseren dat deze bron nooit perfect zal aansluiten bij de definities en concepten in het domein toerisme. Er moet gewerkt worden met benaderingen, deelstromen en ontwikkelingen. Daar staat tegenover dat deze bron met zijn beperkingen wel een waardevolle bijdrage kan leveren aan meer inzicht, snellere en frequentere data en vooral aan mogelijkheden om data te regionaliseren. Van belang is:

- te starten met pinpas- en creditkaardata van een of meer creditkaartmaatschappijen en/of payment serviceproviders, eventueel aangevuld met data van de Centrale Bank;
- de afbakening van toeristische bestedingen in eerste instantie te maken aan de aanbodkant op basis van de Merchant Category Code of vergelijkbare typeringen. Voor het inkomend en uitgaand toerisme aangevuld met het land van uitgifte van de betaalkaart en het pinapparaat;
- MCCs te koppelen aan de SBI- en CPA-classificatie;
- dat inzicht beschikbaar is in de typen transacties, dat wil zeggen een echte transactie, reservering of een refund;
- (ter validatie) uitkomsten en dan met name ontwikkelingen van de financiële transactiedata te koppelen aan de ontwikkeling in bestaande bronnen, zoals Logiesaccommodaties, het Onderzoek Inkomend Toerisme en het CBS-Vakantieonderzoek;
- te kijken naar de effecten van de detaillering naar laag regionaal niveau op de publicatiemogelijkheden van de uitkomsten;
- Het in eerste instantie eenvoudig te houden.

Bij de uitwerking heeft men vervolgens te maken met de volgende issues:

- Op welke wijze kunnen financiële transacties van bezoekers en van typen bezoekers worden onderscheiden van de andere financiële transacties? De beste optie lijkt voornamelijk te liggen bij de aanbodkant: een indeling naar toerisme-gerelateerde MCCs. Afhankelijk van de gekozen set met MCCs zal er altijd in meer of minder mate sprake zijn van onder- of overschatting van de toerisme-gerelateerde bestedingen, naast het feit dat het meestal gaat om deelstromen. Voor het inkomend en uitgaand toerisme kan de set met MCCs gecombineerd worden met het land van uitgifte van de betaalkaart en de locatie van het pinapparaat. Voor het binnenlandstoerisme moet op een of andere wijze een afleiding worden gezocht, die uitgaat van het reizen buiten de normale leefomgeving. Bij onderzoek op basis van mobiele telefoondata en sociale mediaberichten wordt dat gedaan door de mobiele telefoon of de sociale mediaberichten van een persoon door de tijd heen te volgen. Hierdoor kan ten eerste een afleiding worden gemaakt van het woonadres van de persoon, maar ten tweede ook van de verplaatsingen door de tijd heen. Dit laatste levert inzicht in over hoelang iemand zich in een onderzoeksgebied bevindt en vervolgens of er sprake is van een bezoeker of niet. Dit soort onderzoek vraagt om de beschikbaarheid van microdata en raakt dus aan privacy-issues;
- Het verkrijgen van consensus over de keuze van een set van MCC-typeringen (bedrijfstakken of productgroepen) waarmee het toerisme kan worden afgebakend. Deze set van MCC-typeringen kan verdeeld worden naar toerisme-karakteristieke bedrijfstakken of productgroepen en niet-toerisme-karakteristieke bedrijfstakken en

productgroepen (zie de indeling bij de Satellietrekeningen Toerisme). Om de uitkomsten van financiële transactiedata breder in te kunnen zetten en te kunnen vergelijken met andere bronnen, is een koppeling van de MCCs aan de SBI- en CPA-classificaties wel gewenst. Die koppeling moet plaatsvinden op een lager niveau dan 2-digit. Ten slotte zou ook gekeken moeten worden naar de kwaliteit van de MCC-typing zelf;

- Hoe om te gaan met financiële transacties die verlopen via tussenpersonen, zoals reisbureaus, online platformen of bijvoorbeeld een boeking in een hotel van een excursie? Hierbij is niet alleen sprake van minder zicht op de toerisme-gerelateerde producten die worden aangeschaft maar ook minder zicht op de locatie waar en het tijdstip waarop ze worden geconsumeerd;
- Hoe toeristische financiële transacties te onderscheiden van zakelijke aankopen? Bijvoorbeeld als men tijdens een trip 5 broeken koopt dan rijst de vraag of deze aankoop voor persoonlijk gebruik of voor wederverkoop bedoeld is;
- Op welke wijze kunnen financiële transacties van 'bezoekers' die nooit in een bestemming aanwezig zijn geweest, worden onderscheiden van de financiële transacties van bezoekers die wel in die bestemming aanwezig zijn geweest. Denk bijvoorbeeld aan financiële transacties via tussenpersonen, zoals (buitenlandse) reisbureaus, (buitenlandse) online platformen en bedrijven met één specifiek financieel hoofdkantoor. Hun economische bijdrage wordt wel meegeteld in de economische betekenis van het toerisme in de bestemming, maar beleidsmakers zijn meer gericht op de effecten en bijdragen van de feitelijke bezoekersstromen in de bestemming zelf;
- Op welke wijze is het mogelijk om brokkeninformatie van big databronnen beter te koppelen aan persoons- en bedrijfsgegevens? Dit is van belang voor het toerismebeleid, dat vaak gericht is op specifieke doelgroepen. Het sterke punt van persoons- en bedrijfsenquêtes is juist dat die koppeling met achtergrondkenmerken van de statistische eenheid wel gemaakt kunnen worden. Daarnaast is met standaardonderzoek een betere inschatting van de representativiteit mogelijk;
- Hoe kan grip worden gekregen op het mogelijke verschil tussen het moment waarop de financiële transactie plaatsvindt en het moment van consumeren van het goed of de dienst dat is aangeschaft? Dat speelt meer bij online betalingen dan bij toonbank- en contante betalingen;
- Is er voldoende informatie over het type transactie in de data? Dat wil zeggen een normale producttransactie, een reservering of een terugbetaling? Anders is het niet goed mogelijk om een betrouwbaar beeld te krijgen van de bestedingen, ook niet als het gaat om deelstromen;
- Is er ondanks de dynamiek in de financiële wereld voldoende zicht op alle betaalstromen? Worden stromen gemist of is er juist sprake van dubbelstellingen? Wat dit laatste betreft kan bijvoorbeeld gedacht worden aan creditkaarten en bankrekeningen die gekoppeld zijn aan bestaande en nieuwe (mobiele) betaalmethoden, maar ook bij betalingen via tussenpersonen;
- Hoe om te gaan met ontwikkelingen op basis van deelstromen? Is er echt sprake van een echte ontwikkeling of is er slechts sprake van een verschuiving binnen de bestaande structuur van betaalmethoden;
- Welke valide methoden zijn er om deelstromen op te hogen naar totale toerisme-gerelateerde bestedingen in een bestemming? Welke betaalstromen en variabelen spelen

daarbij een rol en is de daarvoor de benodigde data beschikbaar? Of in omgekeerde richting: welke valide methoden zijn er om op basis van deelstromen van financiële transactiedata andere financiële databronnen te detailleren naar plaats en tijd;

- Als er sprake is van een deelstroom op basis van een of enkele dataleveranciers, hoe om te gaan met bezoekers, en dan vooral inkomende bezoekers, die betaalkaarten gebruiken van andere financiële instellingen;
- Hoe kan voor de bestedingen bij het inkomend toerisme de financiële transacties op basis van buitenlandse betaalkaarten van bijvoorbeeld arbeidsmigranten, grensverkeer, expats, crew, studenten etc., die zich in hun normale leefomgeving bevinden, worden onderscheiden van toerisme-gerelateerde inkomende financiële transacties? Voor een deel kan daarvoor gekeken worden naar de MCCs. Bij deze vraag moet onderscheid worden gemaakt tussen de populatie, c.q. de afbakening van toerisme (reizen buiten de normale leefomgeving) en de populatie van de Reisverkeersbalans (alle niet-ingezetenen). Ook wordt het internationale personenvervoer door de Reisverkeersbalans uitgesloten, terwijl dit wel onderdeel is van het toerisme;
- Hoe om te gaan met toerisme-gerelateerde financiële transacties die verlopen via derden, zoals bijvoorbeeld de betaling van een etentje door vrienden of de betaling van een zakenreis door de werkgever;
- Ondanks het feit dat het bij financiële transactiedata gaat om een grote hoeveelheid gegevens, kunnen eisen van anonimisering en geheimhouding bij een grote mate van detaillering of van combinaties van variabelen op lokaal niveau leiden tot een beperking van de output (snijverlies);
- Hoe om te gaan met de geschatte kosten van gratis producten en diensten (bijvoorbeeld het gebruik van een woning van een kennis), marges van bemiddelaars en met subsidies en belastingen? Zie daarvoor bijvoorbeeld de regels van de Nationale Rekeningen;
- Op welke wijze kan de toegang tot en het delen van private financiële transactiedata voor onderzoek en statistiek worden verbeterd? Of moet er gewacht worden op de lopende nationale en internationale ontwikkelingen, zoals de European Data Act, Data Spaces van de EU en de herziene rapportages van de ECB? Wie neemt hierin het voortouw en wie zijn de stakeholders? Deze ontwikkeling moet niet getrokken en gedragen worden door een partij, maar juist een samenwerking met alle betrokken stakeholders. De in Canada opgezette infrastructuur voor het gebruik van private big databronnen is een goed voorbeeld hoe het zou kunnen. Zie figuur 2;
- Wie stelt een visie op voor de langere termijn met een daarbij behorende structurele financiering? Het ontwikkelen van big databronnen en de implementatie daarvan is een langlopend proces.